

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEK PUBLICZNYCH WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO W 2013 R.

2. Sieć biblioteczna i organizacja bibliotek

2.1. Stan sieci, struktura i organizacja bibliotek

Na koniec 2013 r. na sieć bibliotek publicznych województwa śląskiego składało się **169** bibliotek macierzystych oraz **632** filie biblioteczne; łącznie funkcjonowało **801** placówek.

Liczba bibliotek w podziale administracyjnym nie zmieniła się i przedstawiała się następująco:

- 1 biblioteka wojewódzka,
- 1 biblioteka powiatowa, której organizatorem jest wyłącznie samorząd powiatu,
- 19 bibliotek w miastach na prawach powiatu,
- 30 bibliotek gmin miejskich,
- 22 biblioteki gmin miejsko-wiejskich,
- 96 bibliotek gmin wiejskich.

Stan i organizacja bibliotek

		miasto	wieś	ogółem
Biblioteki i filie biblioteczne ogółem, w tym:		463	338	801
Placówki połączone z inną jednostką	ogółem	18	36	54
	w strukturze ośrodka / domu kultury	11	32	43
	w strukturze urzędu miasta / gminy	1	2	3
	publiczno-szkolne	6	2	8
Oddziały dla dzieci		85	4	89
Punkty biblioteczne		11	12	23

Status formalno-prawny bibliotek przedstawiał się następująco:

- 150 bibliotek posiadało status instytucji kultury i było wpisanych do rejestru instytucji kultury,
- 17 bibliotek połączono przed wielu laty z innymi instytucjami kultury; były to placówki biblioteczne w gminach: Bieruń (Bieruński Ośrodek Kultury), Bobrowniki (GOK), Boronów (GOK), Dąbrowa Zielona (GOK), Istebna (Gminny Ośrodek Kultury, Promocji, Informacji Turystycznej i Biblioteka Publiczna w Istebnej), Knurów (Centrum Kultury), Koniecpol (Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji), Koziegłowy (Miejsko-Gminny Ośrodek Promocji Kultury), Miedźno (GOK), Mykanów (GOK), Ożarówce (Biblioteka i Ośrodek Kultury), Rędziny (GOK), Szczyrk (Miejski Ośrodek Kultury, Promocji i Informacji), Toszek (Centrum Kultury „Zamek w Toszku”), Tworóg (GOK), Węgierska Górka (Ośrodek Promocji Gminy. Gminna Biblioteka Publiczna), Wręczyca Wielka (GOK),
- 2 biblioteki działały w strukturach urzędów gmin (Imielin, Włodowice).

Niewłaściwa sytuacja prawna bibliotek dotyczy bibliotek w gminie Mykanów, Włodowice oraz Imielin.

Na organizację bibliotek ma wpływ nowelizacja ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz ustawy o bibliotekach.

Pierwsze uchwały w sprawie łączenia bibliotek zostały uchwalone już w styczniu 2012 r. i ze względów formalnych zostały one zakwestionowane przez Wojewodę Śląskiego. W ciągu całego 2013 roku uchwały intencyjne w sprawie połączenia biblioteki z inną instytucją kultury podjęto w siedmiu gminach.

Wnioski gmin: **Kobiór** (uchwała Nr XIX/130/2012 z dnia 26 listopada 2012 r.), **Krzepice** (uchwała nr 36.284.2013 z dnia 14 sierpnia 2013 r.), **Kozy** (uchwała Nr XXVII/189/13 z dnia 1 marca 2013 r.), **Mierzęcice** (uchwała Nr XXVII/262/2013 z dnia 22 maja 2013 r.) zostały negatywnie zaopiniowane przez Bibliotekę Śląską oraz Krajową Radę Biblioteczną i nie otrzymały zgody ze strony Ministra na połączenie.

Wnioski gmin: **Ślemień** (uchwała Nr XXXI.162.2012 z dnia 20 grudnia 2012 r.) oraz **Kalety** (uchwała Nr 217/XXIII/2012 z dnia 28 listopada 2012 r.) zostały negatywnie zaopiniowane przez Bibliotekę Śląską oraz Krajową Radę Biblioteczną.

Wniosek gminy **Pilica** (uchwała Nr XXXI/249/2013 z dnia 6 lutego 2013 r.) uzyskał pozytywną opinię Biblioteki Śląskiej, Krajowej Rady Bibliotecznej oraz zgodę Ministra. Uchwałą Nr XLI/322/2013 z dnia 30 grudnia 2013 r. połączono Miejsko-Gminną Bibliotekę Publiczną w Pilicy i Wiejski Dom Kultury w Przychodach. Z dniem 1 lutego 2014 r. utworzono samorządową instytucję kultury - Miejsko-Gminną Bibliotekę Publiczną w Pilicy i nadano jej statut.

Gmina **Imielin**, gdzie biblioteka i dom kultury od 1995 r. funkcjonują w strukturach urzędu miasta, w 2011 roku planowała utworzenie biblioteki jako samodzielnej instytucji kultury (na stronie BIP dostępny jest projekt uchwały, http://bip.imielin.pl/files/fck/302/file/projekt_-_Biblioteka.pdf). W związku z nowelizacją ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej zawieszono prace. W ub. roku Rada Miasta uchwałą Nr XXXVII/247/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. utworzyła Miejskie Centrum Kultury w Imielinie. Nowa instytucja, w ramach której będzie funkcjonował Dom Kultury „Sokolnia” oraz Biblioteka Miejska rozpocznie działalność 1 lipca 2014 r. Dotychczasowe komórki organizacyjne urzędu miasta posiadają odrębne, niezależne, przystosowane dla swych funkcji, oddalone od siebie o ponad kilometr, budynki. Biblioteka Śląska wystosowała do Wojewody Śląskiego pismo z prośbą o zbadanie zgodności z prawem przyjętego przez Radę Miasta trybu połączenia Domu Kultury z Biblioteką (z pominięciem postanowień ustawy).

Na dostępność do bibliotek obok gęstości sieci składają się także takie czynniki jak: rozmieszczenie placówek w obrębie jednostki administracyjnej, dni i godziny otwarcia poszczególnych placówek, przystosowanie lokali dla potrzeb osób niepełnosprawnych, możliwość zdalnego korzystania z biblioteki.

Ważnym elementem dostępności jest czas pracy bibliotek, który poddano analizie, biorąc pod uwagę sprawozdawczość GUS-owską za 2013 rok. Najczęściej, bo aż 428 (54,2%) placówek czynnych było 5 dni w tygodniu, 132 (16,7%) placówki były otwarte 6 dni, a 121 (15,3%) placówek dostępnych było 4 dni w tygodniu.

Zbiorcze dane na temat otwarcia placówek zawarte są w poniższej tabeli.

Liczba placówek otwartych X godzin tygodniowo*							
	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	powyżej 60
Miasto	7	54	71	190	64	27	39
Wieś	22	117	58	112	19	9	1
Ogółem	29 (3,7%)	171 (21,6%)	129 (16,3%)	302 (38,2%)	83 (10,5%)	36 (4,1%)	40 (5,1%)

*dane dotyczą 790 placówek oznaczonych w drukach GUS jako czynne na koniec 2013 r.

Tygodniowy wymiar godzinowy dostępności bibliotek dla czytelników był zróżnicowany: od 66 godzin placówki centralnej w Dąbrowie Górniczej do 4 godzin filii w gminie Mierzęcice i Żarnowiec. Łączna liczba godzin otwarcia placówek wyniosła 26186 godzin tygodniowo. Przeciętnie biblioteki były czynne 33 godziny tygodniowo; wśród powiatów grodzkich najdłużej były czynne placówki w Katowicach (57,27), a wśród powiatów ziemskich placówki powiatu będzińskiego (33,39).

Ważną cechą dostępności bibliotek jest dostosowanie godzin otwarcia do potrzeb użytkowników, np. możliwość skorzystania z usług biblioteki w godzinach popołudniowych. Ponad 1/5, bo 5390 (20,5%) godzin otwarcia bibliotek dla czytelników to usługi oferowane po godzinie 16, w miastach było to 3466 (13,2%) a na wsi 1924 (7,3%). Tygodniowo przeciętna placówka biblioteczna realizowała usługi po godzinie 16 przez 7,7 godziny w mieście i przez 5,7 godzin na wsi.

Biblioteki ograniczają dostępność dla czytelników np. poprzez zawieszenie działalności podstawowej placówek. W 2013 roku 11 placówek zostało wyłączonych z obsługi czytelników, a w 2012 roku takich nieczynnych placówek było 5. Powody są bardzo różne: od remontów poprzez braki kadrowe do problemów lokalowych. Wśród nich są i takie, które w stanie „zawieszenia” działalności wykazywane są od kilku lat, a mimo zerowych szans na ich powrót do sieci, nie zdecydowano się na przeprowadzenie procedur likwidacyjnych.

W 2013 roku szereg bibliotek dokonało zmian i nowelizacji dokumentów. Jak wynikało ze sprawozdań, zmiany dotyczyły:

- statutów (Będzin, Chorzów, Częstochowa, Jastrzębie-Zdrój, Łaziska Górne, Racibórz, Radzionków, Siemianowice Śląskie, Tarnowskie Góry, Wodzisław Śląski, Krzepice, Kuźnia Raciborska, Pilica, Pszczyna, Strumień, Szczekociny, Gilowice, Kłomnice, Lelów, Lyski, Pawłowice, Psary, Rudnik, Rudziniec, Wilkowice, Wiry,

Zebrzydowice)

- procedur kontroli zarządczej (Bielsko-Biała, Katowice, Radzionków, Siemianowice Śląskie, Siewierz, Opatów, Starcza)
- określania stopnia ryzyka zawodowego (Bytom)
- regulaminów pracy (Będzin, Czeladź, MBP Gliwice, Jaworzno, Kalety, Sosnowiec, Tarnowskie Góry, Tychy, Żory, Czechowice-Dziedzice, Gorzyce, Nędza, Porąbka, Rudziniec, Zebrzydowice)
- regulaminów organizacyjnych (Będzin, Częstochowa, Jaworzno, Katowice, Mysłowice, Rybnik, Sosnowiec, Tarnowskie Góry, Wodzisław Śląski, Zawiercie, Pszczyna, Bojszowy, Gierałtów, Jejkowice, Kroczyce, Miedźna, Mszana, Panki, Poraj, Rudnik, Wielowieś, Zebrzydowice)
- regulaminów wynagradzania (Będzin, Czeladź, Dąbrowa Górnicza, MBP Gliwice, Jaworzno, Katowice, Miasteczko Śląskie, Mikołów, Mysłowice, Myszków, Racibórz, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie, Sławków, Świętochłowice, Tarnowskie Góry, Tychy, Ustroń, Zabrze, Żory, Kłobuck, Łazy, Ogrodzieniec, Siewierz, Sośnicowice, Wilamowice, Żarki, Chybie, Gierałtów, Godów, Kroczyce, Lubomia, Miedźna, Nędza, Panki, Pawłowice, Pawonków, Pilchowice, Porąbka, Psary, Radziechowy-Wieprz, Rudnik, Rudziniec, Ujszoły, Zbrostawice, Zebrzydowice)
- regulaminów ZFŚS (Cieszyn, Czeladź, Dąbrowa Górnicza, Jaworzno, Katowice, Sosnowiec, Świętochłowice, Tychy, Blachownia, Siewierz)
- instrukcji kancelaryjnej (Częstochowa, PBP Gliwice, Jastrzębie-Zdrój, Pyskowie, Zabrze, Sośnicowice, Woźniki, Gierałtów, Hażlach, Irządze, Wielowieś, Wilkowice, Wręczyca Wielka)
- instrukcji inwentaryzacyjnej/kontroli zbiorów (Ruda Śląska, Siewierz, Rudnik)
- instrukcji bezpieczeństwa pożarowego (Będzin, Tychy)
- procedur związanych z polityką bezpieczeństwa danych osobowych (Będzin, Bielsko-Biała, MBP Gliwice, Jastrzębie-Zdrój, Katowice, Łędziny, Pyskowie, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Czechowice-Dziedzice, Koniecpol, Pszczyna, Strumień, Gierałtów, Goleszów, Gorzyce, Krupski Młyn, Miedźno, Poczesna, Zbrostawice)
- procedur związanych z polityką finansową (Czeladź, MBP Gliwice, Katowice, Mikołów, Pyskowie, Ruda Śląska, Siewierz, Godów, Panki)
- regulaminu wynajmu pomieszczeń (Będzin, Sosnowiec)
- instrukcji dotyczącej wyjazdów służbowych (Racibórz)
- zasad zarządzania Biuletynem Informacji Publicznej (Sławków)
- zasad gospodarowania środkami ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego (Sosnowiec)
- instrukcji dotyczącej windykacji zbiorów (Tychy, Żory)
- regulaminów udostępniania i korzystania z usług (Będzin, Bytom, PBP Gliwice, Mikołów, Mysłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Rybnik, Rydułtowy, Sławków, Sosnowiec, Świętochłowice, Zabrze, Żory, Żywiec, Czechowice-Dziedzice, Siewierz, Strumień, Wielowieś, Zebrzydowice).

2.2. Zmiany w sieci bibliotecznej

W 2013 roku **utworzono** niżej wymienione filie, punkty biblioteczne bądź wewnętrzne komórki organizacyjne:

Filie:

- Miejska Biblioteka Publiczna w Orzeszu utworzyła nową Filię biblioteczną w Szpitalu Chorób Płuc. Placówka rozpoczęła działalność w czerwcu 2013 r. na podstawie porozumienia z dyrekcją Szpitala. Pracownik Filii opłacany jest z funduszy Szpitala, natomiast księgozbiór i wyposażenie lokalu są własnością Biblioteki.
- Gminna Biblioteka Publiczna w Kłomnicach otworzyła w maju 2013 r. nową placówkę filialną w Pacierzowie.
- Gminna Biblioteka Publiczna w Dębowcu otworzyła nową Filię w miejscowości Ogrodzona, po przekazaniu GBP biblioteki szkolnej. Zakupiono do niej 4 zestawy komputerowe oraz urządzenie wielofunkcyjne.

Punkty:

- Nowy punkt biblioteczny otworzyła Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Będzinie.

Nowe komórki organizacyjne:

- Biblioteka Publiczna Gminy Łazy utworzyła agendę Izbę Tradycji w Łazach, usytuowaną w budynku dworca kolejowego przy ul. Dworcowej 3. Lokal wyposażono i wyremontowano ze środków Urzędu Miasta.
- Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie wprowadziła zmiany organizacyjne polegające na powołaniu Działu Administracyjno-Kadrowego. Powołano także Dział Instrukcyjno-Metodyczny z podziału Działu Instrukcyjno-Administracyjnego i Obsługi Sieci.

Zlikwidowano bądź połączono następujące placówki:

Filie:

- Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Będzinie zgodnie z uchwałą Rady Miejskiej z dnia 24 czerwca 2013 r. przekształciła Filię Nr 3 Szpital w Punkt Biblioteczny Szpital.
- Biblioteka Publiczna w Częstochowie zlikwidowała z końcem roku Filię biblioteczną Nr 27 zlokalizowaną w dzielnicy Lisiniec. Placówka mieściła się w piwnicy prywatnego domu. Kierownik placówki, a jednocześnie właścicielka posesji przeszła z początkiem roku sprawozdawczego na emeryturę. Dalsze prowadzenie działalności bibliotecznej w lokalu stało się niemożliwe.
- Miejska Biblioteka Publiczna w Siemianowicach Śląskich dokonała połączenia Filii bibliotecznej nr 6 i Filii bibliotecznej nr 10. Podstawą działań było pozyskanie lokalu graniczącego z Filią nr 10 (obsługującą tylko czytelników dziecięcych). Przyłączono Filię nr 6 obsługującą tylko czytelników dorosłych. Po połączeniu dwóch pomieszczeń (usunięto część ściany granicznej) uzyskano powierzchnię 170 m², na której urządzono placówkę uniwersalną.
- Rada Miejska Sosnowca 19 grudnia 2012 roku podjęła uchwały w sprawie likwidacji 2 placówek: Filii nr 9 przy ul. Jagiellońskiej oraz Filii nr 16 przy ul. Naftowej, które weszły w życie 12 lutego 2013 r.
- W roku 2013 likwidacji uległy dwie filie biblieczne należące do Gminnej Biblioteki Publicznej w Krzepicach. Placówka w Dankowicach Drugich została zlikwidowana na skutek zamknięcia Szkoły Podstawowej im. Gustawa Morcinka, w której miała siedzibę. Likwidacja Filii Bibliotecznej w Starokrzepicach podyktowana została niskim poziomem czytelnictwa oraz względami ekonomicznymi.

Punkty:

- Miejska Biblioteka Publiczna w Czeladzi zlikwidowała punkt biblioteczny w Domu Opieki Społecznej „Senior”. Powodem był brak zainteresowania współpracą ze strony Domu Opieki.

2.3. Biuletyn Informacji Publicznej

Obowiązek prowadzenia Biuletynu Informacji Publicznej spoczywa na władzach publicznych oraz podmiotach wykonujących zadania publiczne, a więc także przez biblioteki. BIP został stworzony w celu powszechnego udostępniania informacji publicznej w postaci elektronicznej. W ten sposób upubliczniane są informacje dotyczące statusu prawnego, przedmiotu działania i kompetencji, organów i osób sprawujących funkcje i ich kompetencje, majątku, którym dysponuje, trybu działania, sposobów przyjmowania i załatwiania spraw, informacje o prowadzonych rejestrach, ewidencjach i archiwach oraz o sposobach i zasadach udostępniania danych w nich zawartych.

Jednym ze sposobów na sprawdzenie, czy dany podmiot prowadzi stronę BIP, jest sprawdzenie w wyszukiwarce czy dany podmiot jest zarejestrowany. Taką weryfikację przeszło 17 bibliotek (12 miejskich, 2 miejsko-gminne i 3 gminne), w tym w dwóch przypadkach linki odsyłały do strony WWW biblioteki. Część bibliotek (23) prowadzi własny BIP, jednak nie jest on widoczny ze strony głównej Biuletynu. Zdecydowana większość bibliotek umieszcza informacje o instytucji na stronie BIP organizatora. Nadal 14 bibliotek nie podaje żadnych informacji na stronach BIP, w tym dla 3 są przygotowane miejsca na stronach organizatorów. W czterech przypadkach biblioteki są wymienione w wykazie jednostek organizacyjnych gminy, w jednym jedynie nazwisko dyrektora, a w dwóch oświadczenia majątkowe.

Biuletyn Informacji Publicznej

Bardzo zróżnicowane są informacje zawarte w biuletynach. Najczęściej podawane są dane teleadresowe i godziny otwarcia, zamieszczane są statuty, regulaminy (organizacyjne i udostępniania). Najwięcej informacji podają biblioteki, które zarządzają własnym biuletynem.

Przeanalizowano także aktualizację informacji. Najbardziej aktualne informacje, co nie dziwi, zamieszczają biblioteki prowadzące własne biuletyny, a najrzadziej zmieniane są te zawierające jedynie dane teleadresowe w BIP-ach prowadzonych przez urzędy.

2.4. Nagrody i wyróżnienia

W roku 2013 biblioteki zostały uhonorowane wieloma wyróżnieniami i nagrodami.

Wśród nich znalazły się m.in.:

- Złotą Honorową Odznakę za Zasługi dla Województwa Śląskiego otrzymały biblioteki w Bielsku-Białej, Jastrzębiu-Zdroju, Raciborzu, Rydułtowach,
- Odznaka Zasłużony dla Kultury Polskiej przyznana została bibliotece w Jastrzębiu-Zdroju,
- Laureatami nagród i wyróżnień w konkursie na najlepiej przeprowadzoną kampanię społeczną, „Cała Polska czyta dzieciom” zostały biblioteki w Cieszynie, Dąbrowie Górniczej, Jastrzębiu-Zdroju, Jaworznie, Tychach, Żorach, Katowicach, Pszczynie i Rydułtowach. Konkurs organizowany był przez Fundację ABCXXI „Cała Polska czyta dzieciom”,
- III nagrodę w konkursie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich - „Mistrz Promocji Czytelnictwa” - zdobyła MBP w Gliwicach,
- III miejsce w konkursie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na scenariusz obchodów „Tygodnia Bibliotek” otrzymała biblioteka w Częstochowie,
- III miejsce w konkursie „Historyczne wędrówki z biblioteką” zdobyła biblioteka w Jastrzębiu-Zdroju. Konkurs był zorganizowany wspólnie przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Porozumienie Wydawców Książki Historycznej,
- I miejsce w regionie i II w kraju w konkursie LODOŁAMACZE 2013 w kategorii Lodołamacz-Instytucja przyznane przez Polską Organizację Pracodawców Osób Niepełnosprawnych otrzymała biblioteka w Bielsku-Białej,
- Nagrody w konkursie Fundacji Dzieci Niczyje „Sieciaki na wakacjach” zdobyły biblioteki w Czeladzi i Katowicach,
- Listy gratulacyjne i podziękowania za organizację akcji „Narodowe czytanie. Aleksander Fredro” otrzymały biblioteki m.in. w Jaworznie, Raciborzu, Ogrodzieńcu, Ornontowicach,
- Nagrodę NAPLE (forum organów krajowych dla bibliotek publicznych w Europie) za najlepszą kartę pocztową promującą czytanie otrzymała biblioteka w Piekarach Śląskich,
- w rankingu bibliotek gminnych, miejsko-wiejskich i miejskich (do 15 tys. mieszkańców) Instytutu Książki i „Rzeczpospolitej” w pierwszej „setce” znalazły się biblioteki z Czechowic-Dziedzic (3 miejsce), Bestwiny (17 miejsce), Łaz (42 miejsce), Siewierza (53 miejsce), Suszka (78 miejsce), Wilkowic (82 miejsce), Pawłowic (86 miejsce),
- laureatami III edycji konkursu Gminne Koalicje na Rzecz Rozwoju Bibliotek zostały biblioteki: Świerklaniec (I miejsce), Koziegłowy (II miejsce), Godów i Radziechowy-Wieprz (III miejsce). Wyróżnienia otrzymały biblioteki z: Koszarawy, Szczekocin i Łaz. Konkurs został ogłoszony w ramach Programu Rozwoju Bibliotek przez Bibliotekę Śląską.

Nagrody i wyróżnienia otrzymali także pracownicy bibliotek. Były to m.in.: przyznawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego odznaki honorowe „Zasłużony dla Kultury Polskiej”, przyznawane przez Sejmik Województwa Śląskiego „Odznaki Honorowe za Zasługi dla Województwa Śląskiego”, przyznawany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej „Medal za Długoletnią Służbę”, nadawany przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich medal „W dowód uznania”, a także nagrody przyznawane przez starostów, burmistrzów i wójtów oraz wyróżnienia ze strony towarzystw, stowarzyszeń i organizacji społecznych.

Łącznie 39 osób otrzymało różnego rodzaju nagrody, odznaczenia, medale i wyróżnienia.

2.5. Stan i działalność bibliotek powiatowych

Liczba bibliotek powiatowych (wypełniających zadania ponadlokalne) pozostawała w 2013 r. niezmienna - działało ich 16. Nadal, biblioteki powiatowej nie powołał powiat bieruńsko-lędziński, a biblioteki tego powiatu pozostają pod bezpośrednią opieką merytoryczną Biblioteki Śląskiej.

Podstawy prawne i organizacja bibliotek

Podstawy prawne działania i organizację bibliotek określają statuty, nadane przez organizatora. Obok tego dokumentu, wszystkie biblioteki powiatowe w zakresie zadań ponadlokalnych, działają na podstawie porozumień zawartych między samorządami miast a samorządami powiatów ziemskich. Analiza zawartości statutów wskazuje na to, że nie wszystkie biblioteki mają w nich zapisane zadania właściwe dla instytucji powiatowej lub sformułowane są one bardzo ogólnie.

Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Stefana Żeromskiego w Będzinie posiada statut, w którym jest kilka zapisów dotyczących jej działań, praw i obowiązków jako biblioteki powiatowej, głównej publicznej biblioteki miasta i powiatu. Obok zadań związanych z nadzorem merytorycznym nad bibliotekami, znalazły się zadania dotyczące obsługi czytelniczej mieszkańców miasta i powiatu.

W statucie **Książnicy Beskidzkiej w Bielsku-Białej**, organizator zapisał jedynie, że może ona zawierać porozumienia z innymi bibliotekami i instytucjami w sprawie wspólnego prowadzenia obsługi bibliotecznej określonych obszarów i środowisk oraz wykonuje biblioteczne zadania zlecone na podstawie odrębnych porozumień.

Nowy, z 2013 r. statut **Biblioteki Miejskiej w Cieszynie** przewiduje, iż działa ona na terenie miasta i powiatu, a w zdaniach wymieniono pomoc instrukcyjno-metodyczną, organizowanie szkoleń i doskonalenia zawodowego, wymianę doświadczeń, sprawowanie nadzoru merytorycznego.

Biblioteka Publiczna im. dr. Władysława Biegańskiego w Częstochowie zadania ponadlokalne pełni tylko na podstawie porozumienia; w statucie tej Biblioteki brak jest zapisów o jej funkcjach powiatowych.

Powiatowa Biblioteka Publiczna w Gliwicach jest instytucją kultury zorganizowaną przez Powiat Gliwicki. Statut nadany w 2011 r. Uchwałą Rady Powiatu Gliwickiego przewiduje zadania właściwe dla innych bibliotek publicznych a także nadzór nad działalnością merytoryczną bibliotek w powiecie oraz udzielanie im pomocy instrukcyjno-metodycznej i szkoleniowej.

W statucie **Biblioteki Publicznej im. Jana Długosza Gminy Kłobuck** nie ujęto zadań właściwych dla biblioteki powiatowej. Funkcje te pełni na podstawie porozumienia między samorządami.

W przypadku **Miejsko-Powiatowej Biblioteki Publicznej im. Józefa Lompy w Lublińcu**, w statucie zapisano, iż biblioteka służy zaspokajaniu potrzeb czytelniczych i informacyjnych mieszkańców miasta i powiatu oraz, że dba o sprawne funkcjonowanie sieci bibliotecznej i systemu informacyjnego na terenie miasta i powiatu.

Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Myszkowie w swoim statucie ma zapisane postanowienie o jej terenie działania, którym jest miasto, jak i powiat; jest główną biblioteką publiczną miasta i powiatu. W zadaniach Biblioteki wymieniono też te związane z nadzorem merytorycznym nad bibliotekami w powiecie.

W nowym, bo z 2013 r. statucie **Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Pszczynie** wpisano, iż terenem jej działania jest powiat pszczyński, a zadania powiatowej biblioteki publicznej wykonuje na podstawie zawartego porozumienia między Powiatem Pszczyńskim a Gminą Pszczyna, zawierającego wykaz przejętych zadań i warunki ich finansowania. W rozdziale statutu „Cele i zadania Biblioteki” znalazły się zapisy, że jest główną, publiczną biblioteką na obszarze powiatu zaspokajającą i rozwijającą potrzeby czytelnicze, oświatowe, kulturalne i informacyjne mieszkańców powiatu. W dokumencie znalazły się też zadania odnoszące się do pomocy instrukcyjno-metodycznej i szkoleniowej oraz nadzoru merytorycznego nad bibliotekami publicznymi tworzącymi sieć biblioteczną na terenie powiatu.

W 2013 r. nowy statut uchwaliła dla **Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Łaziskach Górnych** Rada Miejska w Łaziskach Górnych. Znajdują się w nim postanowienia o terenie działania tej Biblioteki (pow. mikołowski), porozumienie w sprawie powierzenia zadań powiatowej biblioteki publicznej oraz o udzielaniu pomocy instrukcyjno-metodycznej i szkoleniowej bibliotekom publicznym działającym na terenie powiatu.

Nowy statut w ub. roku nadano też **Miejskiej i Powiatowej Bibliotece Publicznej im. Ryszarda Kincla w Raciborzu**. Jako teren działania Biblioteki wymieniono miasto Racibórz i pozostałe gminy powiatu raciborskiego. W odrębnym

paragrafie wymieniono wszystkie biblioteki w powiecie, nad którymi MiPBP sprawuje nadzór merytoryczny w ramach powierzonych jej zadań powiatowej biblioteki.

Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna im. Konstantego Prusa w Rybniku, statut otrzymała w 2012 r. W dokumencie tym zapisano jedynie w postanowieniach ogólnych, iż terenem działania Biblioteki jest Miasto Rybnik i powiat rybnicki, zgodnie z treścią porozumienia w sprawie powierzania MBP zadań powiatowej biblioteki publicznej.

Miejska Biblioteka Publiczna im. Bolesława Lubosza w Tarnowskich Górach otrzymała, podobnie jak kilka wymienionych już bibliotek, nowy statut w 2013 r. Znalazły się w nim zapisy o terenie działania tj. miasta Tarnowskie Góry i powiatu tarnogórskiego. Nie wymieniono konkretnych zadań jako biblioteki powiatowej, wpisano ogólnie, że Biblioteka wykonuje zadania Powiatowej Biblioteki Publicznej powiatu tarnogórskiego na podstawie porozumienia pomiędzy Gminą Tarnowskie Góry a Powiatem Tarnogórskim.

Kolejnej bibliotece, **Miejskiej i Powiatowej Bibliotece Publicznej w Wodzisławiu Śląskim**, również nadano w ub. roku nowy statut. Są w nim postanowienia dotyczące terenu działania Biblioteki, którym jest miasto Wodzisław Śląski i powiat wodzisławski (zgodnie z treścią odpowiedniego Porozumienia). W podstawowych zadaniach Biblioteki wymieniono też te, związane ze sprawowaniem nadzoru merytorycznego i udzieleniem pomocy metodycznej, organizowaniem szkoleń i doskonaleniem zawodowym na rzecz bibliotek publicznych na terenie powiatu.

Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Zawierciu w swoim statucie posiada zapisy, że terenem jej działalności jest Gmina Zawiercie i Powiat Zawierciański. W zakresie zadań i celów przewiduje się także zadania wobec bibliotek i społeczeństwa w całym powiecie (ośrodek informacji biblioteczno-bibliograficznej i publicznej na terenie miasta i powiatu, koordynowanie działalności usługowej bibliotek na terenie powiatu w zakresie udostępniania literatury pięknej, naukowej, zbiorów specjalnych, doskonalenie zawodowe pracowników Biblioteki, wymianę doświadczeń bibliotekarskich oraz sprawowanie nadzoru merytorycznego nad prawidłowym realizowaniem zadań statutowych przez biblioteki publiczne na terenie powiatu).

Żywiecka Biblioteka Samorządowa działa na podstawie statutu, który ustanawia ją główną biblioteką publiczną miasta i powiatu żywieckiego. W podstawowych zadaniach Biblioteki są te, które zobowiązują ją do sprawowania nadzoru merytorycznego nad prawidłowym realizowaniem zadań statutowych przez biblioteki publiczne na terenie powiatu oraz do udzielenia pomocy instrukcyjno-metodycznej i szkoleniowej.

Podsumowując dokonaną wyżej analizę treści statutów stwierdzić trzeba, iż w wielu tych dokumentach zadania sformułowano tak jak brzmią w ustawie o bibliotekach. W niektórych, podkreśla się przede wszystkim teren działania (powiat) i pracę na rzecz rozwoju czytelnictwa w całym powiecie.

Zakres prac instrukcyjno-metodycznych i szkoleniowych bibliotek powiatowych zależy od: przyznanego budżetu i jego podziału, kadry wykonującej prace na rzecz bibliotek w terenie, przyjętych metod, a także od tego czy pracami instrukcyjno-metodycznymi zajmował się tylko instruktor czy też angażowano do współpracy specjalistycznej, inne komórki organizacyjne.

Poziom finansowania bibliotek pełniących zadania powiatowe w 2013 r. (wykonanie budżetu w 2013 r. i plan na 2014 r.), przedstawia poniższa tabela.

Lp.	Nazwa biblioteki	Wysokość środków przekazywanych przez starostwo		Liczba bibliotek i filii pod opieką bibliotek (bez własnej sieci) w 2013 r.
		2013 Wykonane	Plan 2014	
1.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Stefana Żeromskiego w Będzinie	125.000	125.000	28
2.	Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej	150.000	150.000	38
3.	Biblioteka Miejska w Cieszynie	132.000	135.200	28
4.	Biblioteka Publiczna im. dr. Władysława Biegańskiego w Częstochowie	45.000	45.000	42
5.	Powiatowa Biblioteka Publiczna w Gliwicach	200.500	211.000	22
6.	Biblioteka Publiczna Gminy Kłobuck im. Jana Długosza	35.000	35.000	18
7.	Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Józefa Lompy w Lublińcu	160.000	160.000	24
8.	Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Łaziskach Górnych (dla pow. mikołowskiego)	35.000	50.000	18

9.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Myszkowie	60.000	60.000	10
10.	Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie	95.000	95.000	17
11.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Ryszarda Kincla w Raciborzu	55.000	55.000	23
12.	Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna im. Konstantego Prusa w Rybniku	140.000	147.000	20
13.	Miejska Biblioteka Publiczna im. Bolesława Lubosza w Tarnowskich Górach	118.187	121.023	24
14.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Wodzisławiu Śląskim	138.400	138.400	26
15.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Zawierciu	51.900	51.900	29
16.	Żywiecka Biblioteka Samorządowa w Żywcu	80.000	80.000	40

Wielkość środków przeznaczona przez starostwa na działalność bibliotek powiatowych nie jest zadowalająca. Gdyby powiaty musiały powołać własne instytucje, to takie środki jakie do tej pory przekazywały, byłyby daleko niewystarczające. Tylko w 5 bibliotekach przewiduje się wzrost budżetu w 2014 r. w stosunku do roku ubiegłego.

Ciągle niski jest poziom finansowania Biblioteki w Częstochowie przy największej sieci bibliotek i filii pod jej opieką.

Z kolei pozytywnym przykładem jest fakt, iż w Bielsku-Białej obok stałej dotacji, w ramach corocznego konkursu na najlepszą bibliotekę, starostwo funduje cenne nagrody rzeczowe, które wzbogacają i unowocześniają biblioteki w tym powiecie. Bibliotekę Miejską w Cieszyńsku starostwo wspierało dodatkowymi środkami na działania kulturalne.

Wielkość budżetu, zadania jakie objęte są dotacjami określa się w corocznie aneksowanych porozumieniach.

Podstawowe grupy wydatków w 2013 r. kształtowały się podobnie jak w latach ubiegłych:

- wynagrodzenie instruktora, tam gdzie to stanowisko utworzono
- dodatki do płac dla tych pracowników, którzy wykonywali prace na rzecz bibliotek w powiecie
- częściowe koszty utrzymania (energia, poczta, telefony itp.)
- szkolenia
- podróże służbowe
- zakup materiałów bibliotecznych (książki, czasopisma)
- komputeryzacja, sprzęt, oprogramowanie

Kilka bibliotek powiatowych znaczną część dotacji powiatowej przeznaczało na zakup zbiorów biorąc pod uwagę fakt, że wśród ich czytelników są też mieszkańcy powiatu.

Poza kilku wyjątkami, zainteresowanie starostw sprawami biblioteki powiatowej lub bibliotek w terenie, ogranicza się do rozliczenia, skontrolowania wydatków z dotacji. Czasem na posiedzeniach Zarządu Powiatów lub Komisji właściwej dla spraw kultury, dyrektorzy przedstawiali swoje sprawozdania merytoryczno-finansowe, odnoszące się do działalności na rzecz bibliotek w powiecie.

Działalność instrukcyjno-metodyczna bibliotek powiatowych w 2013 roku, formy pracy, ich zakres nie różnił się zasadniczo od działań podejmowanych w latach poprzednich.

W 14 bibliotekach szczebla powiatowego zatrudniano instruktorów co najmniej w wymiarze 0,5 etatu. W tych bibliotekach, w których pracowało 2 instruktorów zwykle jeden zajmował się placówkami własnej biblioteki, a drugi placówkami sieci w powiecie. Dwie biblioteki (w Łaziskach Górnych i Kłobucku) nie posiadały instruktorów, a współpracę z siecią bibliotek w powiecie zajmowali się dyrektorzy.

Formy pracy

Biblioteki powiatowe podejmowały najczęściej wymienione poniżej formy pracy:

- instruktaż bezpośredni w bibliotekach, przy warsztacie pracy
- konsultacje, porady w bibliotece powiatowej
- organizowanie okresowych narad, szkoleń, konferencji
- inicjowanie działań kulturalnych, edukacyjnych w skali powiatu
- pomoc w komputeryzacji procesów bibliotecznych.

W 2013 r. instruktorzy powiatowi zrealizowali od 3 do 117 wyjazdów w celu udzielenia bibliotekom bezpośredniej pomocy w sprawach merytorycznych, związanych z komputeryzacją oraz organizowaniem przedsięwzięć kulturalnych. Pomagali w selekcji zbiorów, przygotowaniu a nawet w przeprowadzeniu skontrum, sporządzaniu dokumentacji poskontrowej, kontrolowali dokumentację związaną z ewidencją zbiorów. Udzielali porad w zakresie formalnego i rzeczowego opracowania zbiorów.

Wyjazdy do bibliotek wiązały się też z pomocą np. w zagospodarowaniu nowych lokali, urządzeniu wnętrz.

Pomoc instruktorów powiatowych

Pomoc instruktorów dotyczyła również przygotowania wniosków do ogłaszanych programów w celu pozyskania środków na ich realizację. Uczestniczyli w sporządzaniu sprawozdań zarówno statystycznych, jak i z realizacji projektów. Udzielano pomocy w organizacji imprez kulturalnych, edukacyjnych, uczestniczono w pracach komisji konkursowych. Większość bibliotek powiatowych udzielała porad, konsultacji z zakresu prawa pracy, opracowania dokumentów związanych z organizacją wewnętrzną biblioteki, udostępniała akty prawne. Biblioteki powiatowe przekazywały też materiały promocyjne, informacyjne, pozyskane książki i czasopisma.

Kolejną grupą zrealizowanych prac w bibliotekach powiatowych były **szkolenia, seminaria, narady**. W 2013 roku zaproponowano w czasie szkoleń w bibliotekach powiatowych, przykładowe tematy:

- *Infrastruktura kultury* w ramach Forum Bibliotekarzy Samorządowych pow. będzińskiego (Będzin)
- *Dla kogo książka?* Cenzura czy wolność czytania (Bielsko-Biała)
- *Obsługa systemu SOWA* - demonstracja systemu; opracowanie zbiorów; wdrażanie modułów wypożyczenia i katalog; katalog i wirtualna komunikacja (Będzin, Częstochowa, Lubliniec, Zawiercie)
- *Regulaminy w bibliotece*: regulaminy wynagradzania, pracy; wymogi kwalifikacyjne; planowanie i rozliczanie czasu pracy (Gliwice, Racibórz, Rybnik, Tarnowskie Góry)
- *Ochrona danych osobowych* (Pszczyna)
- *Audiobooki* - gromadzenie, opracowanie, udostępnianie, przechowywanie (Tarnowskie Góry)
- *Język Haseł Przedmiotowych BN* (Myszków, Żywiec)
- *Terapeutyczne funkcje bajek* - warsztaty Klanzy (Wodzisław Śląski)
- *Jak walczyć ze stresem?* (Kłobuck)
- *Komunikacja z osobami z zaburzeniami psychicznymi*. Jak rozmawiać, gdy przyjdą do naszej biblioteki (Rybnik)

Obok szkoleń, niektóre biblioteki powiatowe zorganizowały konferencje zapraszając szersze grono uczestników, nie tylko bibliotekarzy z podopiecznego terenu. Były to, m.in.:

- *Wychowanie przez czytanie*
- *Z dzieckiem w świat wartości*, konferencje zorganizowane wraz z Fundacją ABC XXI przez Bibliotekę Miejską w Cieszynie
- V Powiatowa Konferencja Regionalna, *Ludowość w literaturze śląskiej*, dla bibliotekarzy, nauczycieli, regionalistów (PBP w Gliwicach).

Seminaria wyjazdowe

Organizowano też **seminaria wyjazdowe** służące wymianie doświadczeń i poznawaniu pracy bibliotek lub innych instytucji.

- Biblioteka w Będzinie zorganizowała wyjazd seminaryjny do Centrum Nauki Kopernik w Warszawie.
- Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej zaproponowała bibliotekarzom wyjazd szkoleniowy do Regionalnego Centrum Kulturalno-Bibliotecznego w Brzesku.
- Seminaria wyjazdowe zorganizowała też Biblioteka Miejska w Cieszynie. Jedno z nich pt. *Biblioteka jako znak w przestrzeni miasta*, to był wyjazd do Biblioteki Powiatowej w Suchej Beskidzkiej.
- Żywiecka Biblioteka Samorządowa kontynuowała organizację *bibliotecznych wizyt*, czyli spotkań bibliotekarzy w kolejnej bibliotece w obrębie powiatu.

Biblioteki powiatowe w 2013 r. proponowały także bibliotekom wspólne **przedsięwzięcia kulturalne**. Wybrane przykłady:

- *Konkurs wiedzy o UE* (on-line) dla uczniów szkół podstawowych w pow. bielskim, cieszyńskim i żywieckim (Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej)
- *Bibliomaniak* - konkurs dla czytelników do lat 15 (BM Cieszyn)
- *Literacki świat Tuwima* - powiatowy konkurs plastyczny (BM Cieszyn)
- *Nasze regionalne tradycje* - powiatowy konkurs kulinarny dla mieszkańców Śląska Cieszyńskiego (BM Cieszyn)
- *Kolęda Echo* - pokaz filmów animowanych dla dzieci w bibliotekach powiatu cieszyńskiego
- *Bibliolato 2013* - kolejna edycja konkursu dla bibliotek pt. Wakacyjna lekcja patriotyzmu (PBP Gliwice)
- *Wielka literatura młodego czytelnika* - konkurs dla przedszkolaków, uczniów szkół podstawowych i gimnazjów (PBP Gliwice)
- *Megaciuchcia Juliana Tuwima* - konkurs plastyczny (PBP Gliwice)
- *Młodzi młodszym* - konkurs plastyczny na ilustracje do wierszy Brzechwy, Tuwima jako okładki do audiobooków (BG Kłobuck)
- *Śląskie zwyczaje w moim domu* - konkurs literacki, opowiadania pisane gwarą (M-PBP Pszczyna)
- *Śląsk moja mała ojczyzna* - konkurs Wiedzy Regionalnej (PiMBP Łaziska Górne)
- *Ja i mój bohater literacki. Wakacyjna przygoda*, konkurs literacki pod patronatem Starosty pow. myszkowskiego
- *Podróże po fantastycznej literaturze* (MiPBP Racibórz)
- *W poszukiwaniu świętego Graala i inne legendy* - konkurs plastyczny (MiPBP Racibórz)

Procesy komputeryzacji bibliotek

Biblioteki powiatowe wspierały poza tym **procesy komputeryzacji bibliotek**. Pomagały w rozwiązywaniu bieżących problemów związanych z obsługą konkretnych programów lub nowych modułów programów już używanych; udzielały pomocy we wdrażaniu i obsłudze nowych systemów, instalowały darmowe i przydatne oprogramowania (BM Cieszyn, MBP Tarnowskie Góry, MiPBP Zawiercie)

Scalanie, konwersję i weryfikację bazy bibliotecznej przed implementacją do systemu SOWA/MARC21 przeprowadził w sieci powiatowej instruktor MBP w Tarnowskich Górach.

Instruktor powiatowy MiPBP w Zawierciu wprowadził niezbędną sekwencję kodów do czytników, dzięki czemu bibliotekarze w powiecie mogli szybciej wprowadzać książki z kodami kreskowymi do systemu bibliotecznego.

Biblioteki powiatowe organizowały też szkolenia związane z obsługą konkretnych programów (Będzin, Cieszyn, Częstochowa, Lubliniec, Tarnowskie Góry, Zawiercie).

W Książnicy Beskidzkiej w Bielsku-Białej funkcjonuje multiwyszukiwarka umożliwiająca przeszukiwanie katalogów bibliotek w powiecie, posługujących się programem SOWA.

Rozproszony Katalog Bibliotek Powiatu Zawierciańskiego działa też w MiPBP w Zawierciu.

Dzięki takim multiwyszukiwarkom czytelnicy obu powiatów mogą sprawdzać w domu czy poszukiwane pozycje są w zbiorach bibliotecznych.

